

Педагогічні умови вдосконалення технічної підготовки юних футболістів

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

Постановка проблеми. Постійне зростання рівня футболу вимагає неухильного вдосконалення спортивної підготовки юних футболістів, модернізації системи відбору та прогнозування, підвищення ефективності управління навчально-тренувальним процесом, покращання якості підготовки кваліфікованих кадрів.

Досягнення високих спортивних результатів неможливе без чіткого та об'єктивного розуміння всього процесу підготовки, який ґрунтується на закономірностях становлення спортивної майстерності. Ці закономірності обумовлюються факторами, що визначають ефективність змагальної діяльності та оптимальну структуру підготовленості, особливостями адаптації до характерних для футболу засобів і методів впливу, індивідуальними особливостями дітей, термінами основних змагань та їх відповідністю оптимальному для досягнення найвищих результатів віку спортсмена, етапом багаторічного спортивного вдосконалення [1, 441].

Об'єктивно існуючі закономірності медико-біологічного, психолого-педагогічного, соціального, спортивного характеру реалізуються та розкриваються в дидактичних (науковості; свідомості й активності; систематичності, послідовності та наступності; доступності й індивідуалізації; міцності й прогресування; зв'язку теорії з практикою) та специфічних принципах спортивної підготовки (спрямованості на максимально можливі досягнення, поглиблену спеціалізацію та індивідуалізацію; безперервності навчально-тренувального процесу; єдності загальної і спеціальної підготовки; циклічності процесу підготовки; єдності поступового збільшення навантажень і їх тенденції до максимально можливих величин; хвилеподібності та варіативності динаміки навантажень; єдності та взаємозв'язку структури змагальної діяльності й структури підготовленості спортсмена; вікової адекватності багаторічної спортивної діяльності), які визначають вимоги до структури, змісту, характеру цієї діяльності та є її регуляторами. Усі принципи реалізуються в тісному взаємозв'язку, забезпечуючи правильне розуміння процесу спортивної підготовки як послідовного оволодіння спортсменом максимально можливого рівня інтелектуальної, технічної, тактичної, фізичної, психологічної та інтегративної підготовленості, який обумовлений специфікою футболу і забезпечує досягнення запланованих спортивних результатів у змагальній діяльності. Оскільки реалізація названих принципів сприяє ефективності спортивної підготовки, вони можуть слугувати основними положеннями для розробки педагогічних умов удосконалення будь-якої сторони цього процесу, в тому числі й технічної підготовки юних футболістів. При цьому під педагогічними умовами ми розуміємо не тільки результат спільних дій учасників навчально-тренувального процесу для досягнення цілей і завдань технічної підготовки, а й чинники, що впливають на її ефективність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом всієї історії розвитку системи багаторічної підготовки футболістів, особливо в останні роки, вчені та педагоги-практики докладали чимало зусиль для вдосконалення навчально-тренувального процесу. Актуальним проблемам спортивної підготовки футболістів різного віку та кваліфікації присвятили свої дослідження К. Віхров, Л. Горський, Г. Качалін, Л. Качані, В. Костюкевич, М. Кук, Г. Лисенчук, В. Лобановський, І. Максименко, В. Пшибильські, В. Соломонко, А. Чанаді, І. Швіков та ін. Аналіз науково-методичної літератури та узагальнення передового практичного досвіду показують, що формування технічної майстерності футболістів належить до числа пріоритетних питань, які потребують ефективного вирішення на шляху до високих спортивних досягнень. У системі багаторічної підготовки процес удосконалення рухових дій є постійним і нескінченним. Він передбачає активний та систематичний пошук нових шляхів, форм і методів покращання якості навчально-тренувального процесу спортсменів. На думку В. Левіна, В. Шамардіна, М. Шестакова та ін., одним з найбільш перспективних напрямів підвищення ефективності навчально-тренувального процесу кваліфікованих футболістів є той, в основу якого покладено врахування відповідності індивідуальних можливостей спортсмена пропонованим навантаженням і вимогам, що висуваються на сучасному етапі розвитку гри [2, 238].

У працях Г. Монакова, В. Суворова та інших авторів зазначається, що на сьогодні методика технічної підготовки юних футболістів розроблена недостатньо, відсутні об'єктивні критерії оцінювання

оволодіння технікою гри за роками навчання, за допомогою яких можна ефективно управляти навчально-тренувальним процесом [3, 6]. Традиційні методичні підходи до становлення технічної майстерності не забезпечують необхідної якості цього складника спортивної підготовки [4, 20]. На практиці вивчення окремих ігрових прийомів здійснюється непослідовно та безсистемно, відбувається форсування планомірної технічної підготовки, що знижує якість оволодіння необхідними вміннями й навичками і негативно впливає на подальшу спортивну підготовку. Ефективність технічної підготовки юних футболістів знижується і через недостатню забезпеченість педагогічних умов. У підсумку більшість фахівців відзначає невідповідність рівня технічної підготовленості вітчизняних футболістів кращим світовим зразкам.

Мета дослідження – визначити педагогічні умови вдосконалення технічної підготовки юних футболістів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Технічна підготовка футболіста є педагогічним процесом, спрямованим на досконале оволодіння спортсменом системою прийомів гри (обумовленими правилами руховими діями), що сприяє досягненню високих спортивних результатів. Цей складний, логічно побудований багаторічний процес містить конкретні завдання, а саме: створення уявлень щодо техніки футболу; збільшення обсягу та різноманітності рухових умінь і навичок; досягнення високої стабільності та варіативності прийомів гри з поступовим їх перетворенням в ефективні змагальні дії; оптимізація структури рухових дій, їх динамічних та кінематичних параметрів з урахуванням індивідуальних особливостей спортсменів; підвищення надійності та результативності технічних дій в ігровій і змагальній діяльності; удосконалення технічної майстерності відповідно до розвитку практики футболу та сучасних наукових надбань.

Дослідження вітчизняних і зарубіжних фахівців, досягнення педагогів-практиків, а також власний досвід дали змогу визначити такі педагогічні умови вдосконалення технічної підготовки юних футболістів:

1. Підвищення якості спортивного відбору, орієнтації та прогнозування у футболі.

Динамічний розвиток футболу обумовлює постійне зростання вимог до рівня технічної підготовки юних спортсменів. Ефективність цілеспрямованої багаторічної підготовки визначає низка факторів, важливе місце серед яких належить спортивному відбору, орієнтації та прогнозуванню. Адже досягнення вагомих спортивних здобутків значною мірою залежить від відповідності індивідуальних здібностей особистості, її особливостей та можливостей специфічним вимогам найпопулярнішої спортивної гри. Виявлення найбільш обдарованих дітей, які спроможні оволодіти вершинами спортивної майстерності, визначення оптимальних шляхів оволодіння нею та передбачення перспектив подальшого розвитку, зокрема індивідуальної техніки, повинні здійснюватися безперервно і відповідати етапам багаторічної підготовки. Так, завданням першого рівня спортивного відбору та орієнтації, який відповідає етапу початкової підготовки, є визначення доцільності спортивного вдосконалення у футболі взагалі, у межах другого рівня, що реалізується протягом попереднього базового етапу, здійснюється диференціація спортсменів за ігровими функціями (амплуа). Якісний спортивний відбір, орієнтація та прогнозування передбачають урахування всього комплексу ознак, що відображає діалектичну єдність вродженого і набутого, біологічного й соціального [1, 525]. При цьому система заходів обумовлена необхідністю всебічного вивчення особистості, а не лише її окремих здібностей, особливостей та рис.

2. Розробка новітніх методик оволодіння технікою гри, технологій їх реалізації з урахуванням статево-вікових та індивідуальних особливостей дітей, наявного рівня їх технічної підготовленості.

Ефективність технічної підготовки юних футболістів забезпечується в тому числі й трансформацією достовірних наукових даних у методичні розробки та рекомендації, що впроваджуються в цьому багаторічному процесі. Оскільки основою ігрових дій футболіста є техніка гри [3; 4; 5; 6] і, відповідно, технічна підготовка – стрижнем спортивної, то необхідність розробки й реалізації новітніх методик навчання та вдосконалення техніки футболу завжди буде нагальною і визначатиметься тенденціями розвитку цієї спортивної гри. Адже, з одного боку, без якісного оволодіння прийомами гри неможливе успішне ведення змагальної боротьби, що регламентована правилами футболу, а з іншого, – чим ширше та різноманітніше арсенал техніки гри і більш досконалими є рухові вміння й навички, тим вище змагальний потенціал спортсменів. Одним із прикладів покращання якості технічної підготовки юних футболістів може бути дослідження В. Суворова [4], у якому експериментально доведена ефективність методики навчання й удосконалення техніки футболу, що ґрунтується на вікових закономірностях структури змагальної діяльності та пріоритетних для кожного віку груп технічних прийомів. Зокрема, навчання техніці гри пропонується розпочинати не традиційно з ударів

ногою по нерухомому м'ячу, а з ведення й обводки і водночас збільшити питому вагу годин, відведених на оволодіння елементами техніки, що пов'язані з безпосереднім контролем м'яча за допомогою багаторазових дотиків.

3. Належне матеріально-технічне та інформаційне забезпечення.

Упровадження сучасних методик, нових інформаційних та наочних технологій передбачає створення комплексної системи забезпечення підготовки юних футболістів із широким використанням комп'ютерної техніки, технічних засобів, фільмів, аудіо- та відео- апаратури. Вона має давати можливість отримувати нову інформацію через Internet, електронну пошту, містити модельні характеристики технічної підготовленості, комплекси необхідних тестів і показників, що реєструються, відображати особливості оволодіння технікою гри на певних етапах багаторічної підготовки, включати банк даних щодо рівня технічної підготовленості юних футболістів відповідно до їх вікових особливостей та кваліфікації. Банк даних зберігатиме програми, зміст цієї сторони підготовки, отримані завдань спортсменом, їх оцінку і разом з тим забезпечуватиме належний педагогічний контроль за навчально-тренувальним процесом, видачу оперативної інформації, її об'єктивність.

Разом із тим, успішне розв'язання всього комплексу завдань технічної підготовки юних спортсменів потребує достатньої кількості високоякісних футбольних полів, майданчиків, манежів, стадіонів, розробки й ефективного використання інвентарю, обладнання (стіжок, переносних воріт, фішок і т. д.), тренажерів та інших конструкцій, взуття, одягу, захисних пристосувань тощо.

4. Здійснення взаємозв'язку й взаємосприяння технічної підготовки та інших сторін (компонентів) спортивної підготовки; тренувальної і змагальної діяльності.

Технічна підготовка не є ізольованим процесом, оскільки будь-який технічний аспект розв'язання ігрових завдань завжди взаємозв'язаний з інтелектуальними, тактичними, фізичними, психологічними можливостями спортсмена. Цей взаємозв'язок обумовлений комплексним характером ігрової діяльності та цілісністю рухових дій у футболі. Кожна дія гравця виникає як результат системи знань, прояву фізичних і психологічних якостей, рухового досвіду і реалізується як цілісний ефект, як інтегративне утворення. Відсутність хоча б однієї зі складових або недостатній рівень оволодіння нею неминує призводить до зниження ефективності ігрової дії, а в підсумку – унеможливорює досягнення високих спортивних результатів. Водночас усебічна спортивна підготовка передбачає оптимальну відповідність усіх її сторін з урахуванням повної реалізації можливостей спортсмена. Згідно з теорією функціональних систем, розробленою П. Анохіним, гармонія досягається не лише на основі зв'язку і взаємодії, а й ґрунтується на взаємосприянні. Відповідно, технічна підготовка юного футболіста повинна відбуватися в такому поєднанні з іншими сторонами спортивної підготовки, у якому здійснюватиметься їх взаємосприяння, завдяки чому підвищення рівня технічної підготовленості сприятиме зростанню інших. І навпаки. Шляхом розвитку інтелектуальних, психологічних, фізичних й тактичних можливостей особистості вдосконалюватиметься техніка спортсмена.

Зміст тренувального процесу визначається змістом змагальної діяльності, ігровими змагальними діями та умовами їх ефективного виконання. Взаємозв'язок тренувальної і змагальної діяльності забезпечується за допомогою інтегративної підготовки, вищою формою якої є навчальні, контрольні та змагальні ігри [7, 64]. Названі ігри дають змогу максимально реалізувати тренувальні ефекти технічної та інших сторін спортивної підготовки в цілісній змагальній діяльності.

5. Системне і планове використання форм та видів організації навчально-тренувального процесу відповідно до етапів спортивної підготовки, індивідуальних можливостей дітей.

Ефективне вирішення різноманітних завдань підготовки юних футболістів вимагає використання широкого спектра форм організації роботи: предметних ігрових уроків, секцій у навчальних закладах, спеціалізованих класів, ДЮСШ, СДЮСШОР, УФК, УОР, футбольних інтернатів, клубних форм ("Шкіряний м'яч" або в системі ДСТ), центрів підготовки, навчально-тренувальних зборів, дитячо-юнацької футбольної ліги, збірних команд та команд вищих розрядів, системи змагань. Форми організації роботи з футболістами різного віку та рівня підготовленості включають масові фізкультурно-спортивні свята, конкурси, вікторини, зустрічі та спільні тренування зі спортсменами вищої кваліфікації, на яких, наприклад, старші допомагають молодшим краще засвоїти техніку гри, а останні глибше усвідомлюють те, до чого вони повинні прагнути. Разом із тим успішне оволодіння технікою футболу може бути забезпечене за умови раціонального поєднання організованих і самостійних занять, у яких відповідно до поставлених завдань, колективні й групові види діяльності доповнюються індивідуальними.

6. Покращання якості комплексного контролю, самоконтролю та взаємоконтролю юних футболістів.

У процесі спортивної підготовки комплексний контроль розглядається в трьох аспектах: як елемент загального керівництва процесом; як набір спеціальних заходів контрольної служби; як забезпечення зворотного зв'язку з метою спостереження за станом підготовки [8, 194]. Використовуючи психолого-педагогічні й медико-біологічні показники, оперативний, поточний та етапний контроль має забезпечувати отримання інформації щодо системи “тренувальна діяльність – змагальна діяльність – спортивні досягнення (результат)”. Реєстрація кількісно-якісних показників характеристик тренувальних вправ дає змогу оцінити ефективність підібраних засобів, методів, умов їх реалізації та відповідність конкретним завданням технічної підготовки. Фіксування у змагальній діяльності комплексу ігрових дій допомагає визначити рівень технічної підготовленості окремих футболістів і команди в цілому. На основі повної й достовірної інформації розробляються та вдосконалюються плани і програми подальшої підготовки.

Для ефективного контролю за технічною підготовкою юних футболістів необхідні відповідні критерії, які б, з одного боку, об'єктивно відображали рівень технічної підготовленості, а з іншого – були простими у використанні. Водночас об'єктивні критерії повинні доповнюватися суб'єктивними, які є підґрунтям самоконтролю і необхідною та інформативною ланкою в діяльності кожної особистості. Дії самоконтролю передбачають самооцінку і самокорекцію, що виконують важливу функцію у становленні спортсмена. Самооцінка включає виділення власних знань, умінь, навичок щодо техніки футболу та зіставлення їх з вимогами до спортсмена на певному етапі підготовки. На цій основі юний футболіст як самостійно, так і за допомогою наставника корегує подальшу свою діяльність.

Висновки. Якісне становлення і розвиток технічної майстерності юних футболістів у процесі їх багаторічної підготовки можуть бути забезпечені на основі єдності вищезазначених педагогічних умов та повної реалізації кожної із них. Комплекс зазначених умов ґрунтується на дидактичних та специфічних принципах спортивної підготовки і спрямований на досягнення максимально можливої для конкретної особистості рівня технічної підготовленості, що дає змогу отримати заплановані результати у змагальній діяльності.

Література

1. Качани Л., Горский Л. Тренировка футболистов.– Братислава: Спорт, 1984. – 288 с.
2. Монаков Г. В. Техническая подготовка футболиста.– М.: Офсет, 2001.– 128 с.
3. Педагогическое физкультурно-спортивное совершенствование / Под ред. Ю. Д. Железняка.– М.: Академия, 2002.– 384 с.
4. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения.– К.: Олимп. лит., 2004.– 808 с.
5. Спортивные игры: Техника, тактика, методика обучения / Под ред. Ю. Д. Железняка, Ю. М. Портнова.– М.: Академия, 2002.– 520 с.
6. Суворов В. В. Техническая подготовка юных футболистов на основе учета структуры соревновательной деятельности: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.04.– Краснодар, 1996.– 24 с.
7. Шамардин В. . Состояние и тенденции развития современного футбола // Матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 110-річчю укр. футболу.– Л.; К., 2004.– 312 с.
8. Швыков И. А. Футбол в школе.– М.: Терра-Спорт, Олимпия Пресс, 2002.– 144 с.

Анотації

У статті з позицій дидактичних та специфічних принципів спортивної підготовки розглядаються педагогічні умови вдосконалення технічної підготовки юних футболістів, представлена їх стисла характеристика.

Ключові слова: педагогічні умови, технічна підготовка, футбол, принципи спортивної підготовки, удосконалення.

В статье с позиций дидактических и специфических принципов спортивной подготовки рассматриваются педагогические условия усовершенствования технической подготовки юных футболистов, представлена их краткая характеристика.

Ключевые слова: педагогические условия, техническая подготовка, футбол, принципы спортивной подготовки, усовершенствование.

This article deals with the didactic and specific principles of sports training, the pedagogical conditions of young footballers technical training and their brief characteristics.

Key words: pedagogical conditions, technical training, football, principles of sports training, improvement.